

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/032

24 april 1984

DE 'LIGA FÜR VÖLKERFREUNDSCHAFT DER DDR' (IV)

In dit vierde en laatste deel van een serie rapporten over de 'Liga für Völkerfreundschaft' staat de verhouding tussen deze Oostduitse vriendschapsorganisatie en de SED centraal. Daarbij zal met name worden ingegaan op de ondergeschikte positie van de Liga ten opzichte van (de 'Abteilung Auslandsinformation') van het CC/SED.

Voorts wordt aandacht besteed aan het nomenklatoerastelsel in de DDR. Met behulp van dit machtsinstrument beheerst de SED alle belangrijke benoemingen en verkiezingen in de Oostduitse samenleving en dus ook in centrale maatschappelijke organisaties als de LfV.

Aan de hand van een inventarisatie van de door de topfunctionarissen van de LfV beklede functies worden in het laatste gedeelte van deze FOCUS enkele conclusies getrokken die van belang (kunnen) zijn voor het functioneren van de Liga.

DE 'LIGA FÜR VÖLKERFREUNDSCHAFT DER DDR' (IV)

De verhouding tussen de LfV en de SED

Ongetwijfeld met het oog op haar propagandistische taak in het buitenland heeft de 'Liga für Völkerfreundschaft (LfV) in tegenstelling tot andere maatschappelijke organisaties in de DDR in haar statuten geen bepalingen opgenomen, waarin de leidende rol van de 'Socialistische Einheitspartei Deutschlands' (SED) expliciet wordt erkend. Een indirecte aanwijzing voor de verhouding tussen de LfV en de SED is echter terug te vinden in artikel 19 van de Oostduitse grondwet van 1974 *). Hierin wordt de burgers van de DDR het recht toegekend zich te verenigen "..... om door gemeenschappelijk handelen in politieke partijen, maatschappelijk organisaties, verenigingen en collectieven hun belangen te behartigen in overeenstemming met de grondbeginselen en doelen van de grondwet". Door het laatste gedeelte van deze formulering wordt het verenigingsrecht verbonden met o.a. het eerste grondwetsartikel dat de DDR omschrijft als "..... de politieke organisatie van de werkende mensen in stad en land onder leiding van de arbeidersklasse en haar marxistisch-leninistische partij" (de SED). De aldus vastgelegde leidende rol van de SED wordt uitgewerkt in de inleiding van de statuten van de Oostduitse CP : "De 'Sozialistische Einheitspartei Deutschlands' (...) is de leidende kracht van de socialistische samenleving, van alle organisaties van de arbeidersklasse en van de werkende mens van de staats- en maatschappelijk organisaties" (dus ook van de LfV **).

Volgens de statuten van de SED stuurt het Centraal Comité (CC) van deze partij de werkzaamheden van de "gekozen centrale staats- en maatschappelijke organen en organisaties" via de daarin bestaande partijgroepen. De taak van deze groepen is de invloed van de partij alzijdig

*) Zie : , Die neue Verfassung der DDR, Keulen, 1974.

**) Statut der Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands. Dresden, z.j., p. 5-6.

te versterken, haar politiek onder de partijlozen te vertegenwoordigen, de partij- en staatsdiscipline te verstevigen, de strijd tegen het 'bureaucratisme' te voeren en de uitvoering van de partij- en regeringsdirectieven te waarborgen *). De partijgroepen in centrale maatschappelijke organisaties als de LfV zijn daarbij ondergeschikt aan het CC/SED en moeten zich in alle vraagstukken consequent door de besluiten van dit leidinggevende partijorgaan laten leiden **). Doordat het recht van vereniging in de Oostduitse grondwet is verbonden met de erkenning van de leidende rol van de SED functioneert dus ook de LfV via deze partijgroepen in feite onder leiding van het CC.

De werkzaamheden van het CC/SED zijn verdeeld over een dertigtal CC-afdelingen. Sinds april 1966 ***) wordt de 'Auslandspropaganda' - met de LfV als één van de belangrijkste instrumenten - gestuurd en gecontroleerd door de CC - 'Abteilung Auslandsinformation' onder leiding van

, die voordien fungeerde als eerste plaatsvervangend secretaris-generaal van de LfV. werd in 1971 benoemd tot kandidaat-lid van het CC/SED en op 22 mei 1976 tot volwaardig lid van dit orgaan. Hij is een zwager van de Oostduitse partijleider , die dan ook zijn politieke beschermheer genoemd mag worden. Als lid van de 'DDR-Friedensrat' en de Wereldvrede Raad heeft zich doen kennen als een onvermoeibaar verdediger van de Sovjetrussische standpunten met betrekking tot vraagstukken van vrede en veiligheid.

De afdelingen van het CC/SED verrichten hun werkzaamheden onder direct toezicht van de CC-secretarissen en onder de politieke leiding van het Politburo. De voor de 'Abteilung Auslandsinformation' verantwoordelijke CC-secretaris is het Politburo-lid , 'tweede man na Deze 68-jarige Moskou-getrouwe partijveteraan heeft een belangrijk deel van de voor zijn huidige functies relevante ervaring opgedaan in de jaren 1946-'49 als secretaris voor agitatie en propaganda van de 'Freie Deutsche Jugend', één van de voornaamste massa-organisaties in de DDR. Hij is

*) Aldus artikel 69 van de statuten van de SED, een copie van artikel 68 van de statuten van de CPSU (Zie : FOCUS nr. A84/007/b d.d. 14 februari 1984, p. 2).

**) Artikel 39 en 70 van de statuten van de SED.

***) Voorheen ressorteerde de 'Auslandspropaganda' (en dus ook de LfV) onder de 'Abteilung Internationale Verbindungen' van het CC/SED.

regelmatig aanwezig op de zittingen van het presidium van de LfV en bij de jaarlijkse besprekingen van deze Oostduitse vriendschapsorganisatie met de vertegenwoordigers van de vriendschapsverenigingen en -comités uit het 'niet-socialistische buitenland'. In dit verband zij opgemerkt dat sinds juni 1964 fungeert als vice-president van de bij de LfV aangesloten 'Freundschaftsgesellschaft DDR-Belgien'.

Behalve voor de 'Abteilung Auslandsinformation' is als CC-secretaris ook verantwoordelijk voor de CC-'Abteilung Internationale Verbindungen' (AIV) van het CC/SED, die de zorg heeft voor de voorbereiding en het toezicht op de uitvoering van het internationale beleid van de partij en daarmee van de DDR. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat hij in november 1971 tevens voorzitter is geworden van de Commissie voor Buitenlandse Aangelegenheden van de 'Volkskammer' (het Oostduitse parlement), een functie die hem ook de mogelijkheid biedt om in contact te treden met parlementariërs van democratisch geregeerde landen *). Buiten het Oostduitse ministerie van Buitenlandse Zaken om, onderhoudt de AIV directe contacten met de diplomatieke vertegenwoordigingen van de DDR. Met zekere regelmaat worden de Oostduitse ambassades in het buitenland bezocht door personen of delegaties van de AIV, waarbij algemene politieke zaken worden besproken met de ambassadeur en eventueel ook met een beperkt aantal medewerkers van de diplomatieke staf, die betrokken zijn bij de activiteiten van de SED-groep op de betreffende ambassade. Daarnaast draagt de AIV er zorg voor, dat er op elke diplomatieke vertegenwoordiging minstens één functionaris aanwezig is, die niet alleen contacten onderhoudt met de zusterpartij van de SED en de voor de DDR relevante politieke of maatschappelijke groeperingen in een bepaald land, maar die ook bezoekende LfV-medewerkers in dat land begeleidt en de activiteiten van de aldaar residerende 'Partnergesellschaft' van de Oostduitse vriendschapsorganisatie steunt.

*) Zie ook : FOCUS nr. A83/016 d.d. 4 mei 1983.

Het nomenklatoerastelsel van de SED en de topfunctionarissen van de LfV

De SED oefent niet alleen rechtstreekse invloed uit op het beleid van de LfV door middel van de daarin bestaande partijgroepen, maar heeft ook een stevige greep op het functioneren van deze vriendschapsorganisatie via het nomenklatoerastelsel in de DDR. In het kader van dit systeem worden alle sleutelfuncties in de Oostduitse samenleving alsmede de voor de bezetting van die functies in aanmerking komende personen geregistreerd door de organen van de SED. Alle beslissingen in personeelsaangelegenheden met betrekking tot deze functies en personen (aanstelling, bevordering, overplaatsing, ontslag, etc.) moeten genomen worden met instemming van de partij. Anders gezegd : de SED bepaalt welke persoon in een sleutelfunctie op politiek, militair economisch of maatschappelijk terrein wordt benoemd of gekozen. Dit stelsel berust op de erkenning van de leidende rol van de SED, vastgelegd in de Oostduitse grondwet en uitgewerkt in de statuten van deze partij *).

Alle topfuncties in de Oostduitse samenleving vallen zo onder het toezicht van het CC/SED. Tot de nomenklatoera behoren o.a. de functies van alle ministers en hun plaatsvervangers, de staatssecretarissen, de hoofdafdelingsleiders op de ministeries, de leidende functionarissen van de massa-organisaties, de niet-communistische partijen en de massamedia in de DDR, de leden van de 'Volkskammer' en de Staatsraad, de leidinggevende personen in het Oostduitse bedrijfsleven en alle belangrijke functionarissen die zich op energerlei wijze met het buitenland bezighouden of aldaar (tijdelijk) gevestigd zijn. Afhankelijk van het belang dat de SED hecht aan de betreffende functie of persoon ligt de beslissende stem in personeelszaken resp. bij het Politburo

*) Zie : , Kaderarbeit in der DDR, in : Deutschland Archiv V (1972) nr. 2, p. 174-185.

, Herrschaft durch Kader : Leitung der Gesellschaft und Kaderpolitik in der DDR am Beispiel des Staatsapparates. Opladen 1977.

van het CC, het Secretariaat van het CC, de betrokken CC-secretaris of het hoofd van de betreffende CC-afdeling. Besluiten met betrekking tot de topfunctionarissen van de LfV (president, secretaris-generaal en vice-presidenten) moeten in dit verband genomen worden met goedkeuring van Politburolid en CC-secretaris . Voor de lagere functionarissen zou de leider van de CC-afdeling 'Auslandsinformation' verantwoordelijk kunnen zijn.

Zo moet bijvoorbeeld op 1 november 1976 als president van de LfV met toestemming van opgevolgd zijn door . Dat zijn leidinggevende functie binnen de LfV bleef combineren met o.a. het voorzitterschap van de 'Christlich-Demokratische Union Deutsland' (CDU) betekende alleen maar een propagandistische voordeel en leverde geen bezwaren op voor de SED. De niet-communistische partijen in de DDR erkennen namelijk in hun statuten of programma's uitdrukkelijk de leidende rol van de SED. Bovendien had reeds in mei 1966 zijn 'verkiezing' tot voorzitter van de CDU in het kader van het nomenklatoer stelsel te danken aan de SED-top.

Behalve zijn er verschillende andere topfunctionarissen van de LfV in uiteenlopende hoedanigheden werkzaam. Een inventarisatie van de functies van de president, de secretaris-generaal en de tien vice-presidenten van de LfV, biedt de mogelijkheid om een aantal conclusies te trekken die voor het functioneren van de vriendschapsorganisatie van belang (kunnen) zijn.

Op de eerste plaats moet in dit verband gewezen worden op het feit, dat de politieke partijen in de DDR, met uitzondering van de 'National-Demokratische Partei Deutschlands', door minstens één van hun leidinggevende functionarissen in de top van de LfV vertegenwoordigd zijn. Zoals uit het voorafgaande is gebleken combineert het presidentschap van de LfV met het voorzitterschap van de CDU. Daarnaast zijn de plaatsvervangende CDU-voorzitters en tevens vice-president van de LfV, een functie die ook wordt bekleed door de plaatsvervangend voorzitter van de 'Liberal-Demokratische Partei Deutschlands' en zijn ambtgenoot van de 'Demokratische Bauernpartei Deutschlands' . Van de vier leden van de SED in de top van de LfV zijn er drie (, en) afkomstig uit het CC van de Oostduitse CP. Het bekleeden van

leidinggevende functies in de LfV door vooraanstaande Oostduitse politici moet haar representativiteit verhogen en vormt tevens een waarborg voor de uitvoering van politieke besluiten (dus de directieven van de SED) door de vriendschapsorganisatie.

Op de tweede plaats is het opvallend dat acht van de elf topfunctionarissen van de LfV tevens actief zijn als (vice-) president van één van de daarbij aangesloten organisaties. Deze personele unies versterken de banden tussen de LfV en de afzonderlijke vriendschapsverenigingen en -comités in de DDR. Op de derde plaats dient erop gewezen te worden, dat een zevental LfV-topfunctionarissen lid is van de 'Volkskammer'. Deze parlementaire titel vereenvoudigt het leggen van contacten met parlementariërs in democratisch geregeerde landen. Dit laatste geldt in bijzondere mate voor

en die behalve vice-president van de LfV en
parlements lid, ook voorzitter zijn van één van de op het buitenland
georiënteerde 'Parlementarische Freundschaftsgruppen' van de DDR.